

M

EL COMISSARI SALVO MONTALBANO, el personatge amb el qual el sicilià Andrea Camilleri va homenatjar Manuel Vázquez Montalbán i el seu prolífic llegat de gènere negre, rep l'encàrrec de resseguir ara les empremtes del multifacètic escriptor barceloní dotze anys després de la seva mort a Bangkok.

DIA 1. *Una pèl-roja que truca.* L'ofici de detectiu és un bon termòmetre de la moral establerta. Això pensava el comissari Salvo Montalbano aquell matí quan va rebre la trucada. Era una dona, i quan va sentir-li la veu va saber que allò li portaria problemes a la comissaria de Vigàta. El porticó de la finestra oberta va picar tan fort contra la paret que va fer l'efecte d'un tret de pistola i en Montalbano va fer un bot al llit on encara mandrejava, pensant en l'encàrrec: una investigació d'aquell brillant escriptor, nascut en la postguerra espanyola, el 1939, desaparegut a l'Àsia exòtica –Bangkok– el 2003, precisament una ciutat on ell havia situat l'acció d'una de les seves primeres novel·les. Aquell home era inusualment complex, rellevant, prolífic... Havia intervingut de manera decisiva en àmbits polítics, literaris, socials, periodístics, gastronòmics i esportius. Era una bèstia intel·lectual amb una indòmita capacitat de treball. Per al comissari Salvo Montalbano, tan partidari del *piano piano si va lontano*, era un veritable enigma. Bé, es va dir, farem un viatge a Barcelona.

DIA 2. *L'home dels 9.300 articles i els més de 50 llibres.* A l'avió va desplegar la tauleta mentre li servien unes safates plastificades amb menjar, i va passar a net el que fins aleshores havia trobat: Manuel Vázquez Montalbán (MVM d'ara endavant), també conegut pels amics com a Manolo, molt aficionat en la seva primera època de periodista i intel·lectual, als anys seixanta, a fer servir pseudònims per evitar la censura i, en últim terme, la presó, cosa que, per cert, no va poder estalviar-se, ja que va estar-s'hi uns mesos entre el 1962 i el 1963. Probablement el més esmolat i fi dels articu- →

per David Vidal,
professor de periodisme
cultural a la UAB i membre
del col·lectiu SomAtents

JOAN TOMÁS

Avui fa 12 anys de la mort de Manuel Vázquez Montalbán, escriptor, articulista, poeta, 'bon vivant', figura irrepetible. David Vidal ens acosta la seva biografia a través d'un relat que comença com una de les investigacions del comissari Montalbano

Manuel Vázquez Montalbán passejant amb Juanjo Puigcorbé el 1998 durant la presentació de la sèrie de televisió sobre Pepe Carvalho

listes catalans i espanyols de la segona meitat del segle XX, “caracteritzat per la ironia i per una visió crítica i demolidora de la realitat social”, llegeix a la solapa d’un dels volums de la seva obra completa. Va escriure 9.300 articles en més de 37 publicacions de tota mena, entre les quals convé destacar *Triunfo*, *Por Favor*, *Tele/eXpres*, *Interviú*, *El Periódico*, *El País* i *l’Avui*, on es va publicar el seu últim article, pòstum, sobre Artur Mas, en una secció anomenada *Elogis desmesurats*. Salvo Montalbano va esbufegar; ho va aprofitar per lamentar-se del menjar de fireta de l’avió, i va recordar el que li havia dit un dels seus primers informants, un professor de la Universitat Autònoma que hi havia coincidit: que MVM tot el que feia ho feia bé. *Omnia bene fecit*. Un vell amic que hi havia compartit algun cap de setmana a la casa de Vallvidrera recorda llevar-se diumenge al matí, després d’haver estat de tertúlia amb MVM la nit abans fins a altes hores, i trobar-se que ell ja feia hores que era despert, havia acabat un pròleg i dos articles i els havia preparat un suculent esmorzar. Ell havia escrit que la vida no és sovint com esperàvem, però en el seu cas va ser més inesperada la mort, en una impersonal sala de trànsit de l’aeroport de Bangkok. Merda de menjar dels avions. Merda d’aeroports.

DIA 3: Al Raval, entre la plaça Vázquez Montalbán i Casa Leopoldo. Montalbano sabia que, arribat a Barcelona, havia de començar pel Raval, on transcorren les tra-

mes de moltes de les 27 novel·les de la sèrie Carvalho. Assegut en un banc solitari, en una plaça dura, prop del carrer Robadors i de la rambla del Raval, Montalbano contempla la mola imponent i descontextualitzada d’un hotel de luxe que s’erigeix entre velles illes de cases mal condicionades, i que ofereix *brunch* i espais *chill out*. S’adona que està assegut a la plaça Manuel Vázquez Montalbán, i intenta imaginar què en diria, l’intel·lectual (comunista com va ser), d’aquest estat de coses urbanístic que ha rebut el seu nom. Com que és l’hora de dinar, enfila cap a un dels santuaris de MVM, Casa Leopoldo, un restaurant fundat el 1929 que encara dirigeix Rosa Gil, néta del Leopoldo original, filla i dona de toreros, i que alguns qualifiquen (ara) de pintoresc. A Salvo Montalbano li sembla un espai càlid i amb història arrapada a les parets, als sostres, a les portes, a les cadires. El Manolo aquí hi tenia taula parada, m’expliquen de seguida. MVM va escriure: “Casa Leopoldo era la Meca d’un barri sense altres punts cardinals gastronòmics que les aventures de fams i afartades dels personatges de les publicacions infantils de la postguerra”. MVM preferia les opulents safates de peix i marisc, però també tastava les especialitats de la casa: els bolets amb botifarra, la cua de bou estofada. Montalbano ho anota tot a la llibreteta i experimenta un plaer furibund amb un capipota lleugerament picant, on suca pa mentre la suor li perleja

Irònic i amb una visió crítica i demolidora de la realitat social, Manuel Vázquez Montalbán va escriure 9.300 articles en més de 37 publicacions de tota mena

el front. Li recorda uns *pirciati* que cremen, una varietat de pasta foradada que va menjar en una petita *trattoria* als afores de Montelusa, i que feien olor de paradís terrenal, fets amb anxoves, tàperes, olives negres, bitxo, all, ceba, tomàquet, alfàbrega, formatge de cabra i ceba negra. Picaven tant que havia d’intercalar les forquillades amb glops de vi i gemecs d’extrema aprovació i de dolor al mateix temps. Montalbano pensa, mentre remena un *espresso*, en aquella agonia i en aquell plaer i es pregunta si pot ser que existeixi un plat extrem així com existeix el sexe extrem.

DIA 4. *MVM, ‘polaco’ a la Cort.* Montalbano entra a la taverna La Bola, en el Madrid dels Àustries, on l’espera un informant. Un vell periodista, company de promoció de MVM quan va haver de cursar a Madrid l’últim curs de periodisme, a començaments dels 60. “Els professors el van clissar de seguida –explica–. Tenia una capacitat d’anticipació periodística inusual: era un gran analista, escrivia com els àngels i tot ho feia molt ràpid. Un professor li va proposar començar a col·laborar en la premsa falangista, com es feia amb els que destacaven, i ell va debutar com a periodista amb aquest text”. Va deixar unes còpies sobre la taula, al costat de la ració de *callos* i de les gerretes de terrissa de *cocido*. Era del setmanari *El Español*, del 26 de juny de 1960. MVM hi havia escrit un extens reportatge sobre els camps de treball d’obres i universitaris titulat *Del aula al campo de trabajo*. Les seves primeres paraules a la premsa van ser aquestes: “*El tractor ha dejado las cepas rodeadas de tierra blanca y dura. El surco abierto respeta la anchura de la cepa asolándola sobre un cuadrado de tierra hostil a la azada*”. Montalbano inclina el cap a la dreta i fa un gest admiratiu. “Sí –replica l’informant–, molt bo, comença amb una escena directa, el text està ple de recursos de composició i estil provinents de la prosa realista de ficció, i això anys abans que esclatés el corrent del Nou Periodisme. Un crac, vaja”. Montalbano, enforquillant els bunyols de poma i canyella amb què està a punt de provocar-se una imponent indigestió, apunta a la llibreteta mentre el vell periodista se’n va: “MVM és per damunt de tot un gran comunicador. S’adapta al gènere, al lector i al mitjà però innova introduint sàtira i costumisme a les columnes polítiques. Té un to diferent quan escriu a *La Calle* o a *Treball* del que té quan ho fa a *Siglo 20*, *Mundo Diario*, *Tele/eXpres* o *Interviú*, als anys 70, la revista on per cert va començar a desenvolupar com a personatge Pepe Carvalho. La seriositat amb què es prenia la seva feina donava lloc a uns textos rigorosos, documentats, sense gairebé errors”. S’atura perquè sent una fiblada al diafragma i es pregunta si ell també deu estar fent un text sense errors, i si la pèl-roja n’estarà contenta.

DIA 5. *Al Raval, amb el Pepe.* De tornada a Barcelona, va entrar a la botiga d’embotits que li havien referit, al carrer Ferran, una relíquia en l’epicentre del turisme *kitsch*. Així que hi va entrar es va sentir embriagat per l’aroma del pernil, dels formatges, del pebre vermell dels xoriços, de les viandes cuinades. Va demanar tanda a l’únic home que hi havia, prim i morè, més que sexagenari,

òbviament un habitual de la casa a qui el venedor anomenava Pepe. “*iHombre, Pepe! ¿No vas detrás de nada?*”, “*Mira Pepe, han llegado los tarros con lomo y butifarras en adobo*”, “*¿Algún caso, Pepe?*” “*Ponme dos tarros*”, va dir finalment l’home, fluix. “*Y lo de siempre, ya sabes, jamón, torta del Casar, un poco de idiazabal, puntita de cabrales... Y no me atosigues, que ya te digo que está la cosa parada; y si no lo estuviera tampoco te lo diría, joder*”. Es va girar per escrutar fugaçment el guiri amb barret, rere seu, amb una mirada que lamentava l’excés d’informació que li acabava de proporcionar. Va reconèixer de seguida aquells ulls, i va pensar que era estrany; era com tenir un mirall davant. Va dir al venedor:

–*Este jamón de Salamanca ya no es lo que era.*
–*No... A todo lo llaman jamón de Salamanca. Todo lo que no es Jabugo o de Trévez, pues de Salamanca.*
–*Hay que joderse. No sabes lo que comes.*
–*Usted lo nota porque entiende, Pepe, pero yo he visto vender jamones de Granollers como si fueran de Jabugo. Ya ve usted.*

Salvo Montalbano va seguir amb la mirada como aquella persona, amb qui es va sentir emparentat, sortia de la petita botiga amb una bosseta marró. “*Y a usted, jefe, ¿qué le ponemos?*”, va sentir que li deien.

DIA 6. *El cosmonauta que veia les rates.* Des de la part esquerra de l’avió observa la retícula de Barcelona sota seu, i el comissari Montalbano recorda uns versos de *Pero el viajero que huye*, de MVM (va ser un dels nou novíssims poetes de Castellet el 1963): *Inútil escrutar tan alto cielo, / inútil cosmonauta el que no sabe / el nombre de las cosas que le ignoran, / el color del dolor que no le mata. / Inútil cosmonauta el que contempla estrellas / para no ver las ratas*. Als vuitanta, MVM va viure alhora un cert desencantament polític, coincident amb el de la societat espanyola, i la seva incontestable consolidació com a escriptor de ficció (i de no-ficció) de referència. Havia guanyat el 1979 el premi Planeta amb *Los mares del sur*, una de les millors novel·les de la sèrie Carvalho. El 1984 comença a col·laborar a *El País*, un diari que no deixaria fins a la seva mort. Escriu i publica articles i llibres a un ritme frenètic. Són anys de maduresa. Inicia una col·laboració sindicada amb l’agent literària Carmen Balcells per a diversos diaris de referència com *Página/12* (Argentina), *La Jornada* (Mèxic) o *La Repubblica*. Montalbano tanca la llibreta, abaixa el respatllet i tanca els ulls. Creu que amb això en tindrà prou. Si hi ha una cosa que ha après en el seu ofici és que els enigmes no es resolen, només s’exploren. [7]

[Tot i la ficcionalitat de les escenes, tant les seves circumstàncies com la major part del contingut del relat procedeixen de diverses obres d’Andrea Camilleri i de Manuel Vázquez Montalbán, especialment de les seves obres completes i de les novel·les de la sèrie *Carvalho Los mares del sur* i *El premio*, així com de diversos textos crítics sobre l’autor català.]

L’escriptor es va fer molt conegut per les novel·les detectivesques protagonitzades per Pepe Carvalho, un ‘alter ego’ cínic i brillant a través del qual retratava el neguit que li provocava la societat

Manuel Vázquez Montalbán amb Terenci Moix